

ONZE JONGENS

MAANDBLAD VAN
„VALKENHEIDE”

ONZE JONGENS

MAANDBLAD VAN „VALKENHEIDE”

OPVOEDINGSGESTICHT VANWEGE DE NED. HERV. KERK
ONDER REDACTIE VAN DEN DIRECTEUR

TELEF. INTERO. NO. 220

- MAARSBERGEN -

GIRONUMMER 51766

BESTUURSLEDEN :

Dr. H. Th. s'JACOB, Huis ter Heide, Voorzitter.	A. B. C. DUDOK DE WIT, Amsterdam. F. E. EVERWIJN LANGE, Maarn.
Jhr. Q. J. VAN SWINDEREN, Loosdrecht, 2e Voorzitter.	Ds. M. VAN GRIEKEN, Arnhem. Ds. M. HEFTING, 's-Gravenhage.
Jhr. Dr. M. L. VAN HOLTHE TOT ECHTEN, Zeist; Boulevard 28, Secretaris.	Ds. J. J. C. KARRES, Apeldoorn. Ds. J. W. A. KLINKHAMER BREDIUS, Baarn.
Jhr. F. HOOFT GRAAFLAND, Amsterdam, Heerengracht 420, Penningmeester.	Dr. H. SCHOKKING, 's-Gravenhage. Mr. IJ. A. SCHULLER TOT PEURSUM, Amsterdam.
Ds. J. W. J. ADDINK, Heeze (N.B.).	J. STUIVINGA, Zeist.
Jhr. Mr. C. DEDEL, 's-Gravenhage.	Directeur: D. NOORDAM.

*Soldeeren, soldeeren,
Dat is een aardig vak.
Je werkt met bout en tinsoldeer
En „geest van salmiak”.*

*Soldeeren, soldeeren,
De ketel kreeg een lek
Maar rustig oog en vaste hand,
Verhelpen dit gebrek.*

*Soldeeren, soldeeren.
Het busje sloot niet meer;
Maar straks is het weer Moeders trots:
Dat deed wat tinsoldeer ...*

Overzicht.

Het leven gaat gewoon zijn gang.

Bijna!

De zon gaat op en onder. Wind en wolken jagen langs en over ons. De morgenbel roept tot den arbeid en de avondbel tot de rust. Daartusschen ligt een dag, waarop onze boer en onze tuinman de zegeningen van den herfst zamelen en binnenbrengen in schuur en kelder. En in de smidse klinkt de blijde klop van den hamer op het aambeeld en deschilders haasten zich in het late najaarstij nog vlug wat deuren en daklijsten van een frisch verflaagje te voorzien.

Het gaat alles gewoon zijn gang.

Bijna!...

Boven ons rommelt het....

Telkens staakt een der jongens even het werk om op te zien naar boven en verzekering te geven: „die is hoog,” en straks laat ieder even zijn arbeid los met de verzekering: „wat komt die laag over.”

En als het Septemberzonnetje in spijt van den zomertijd toch reeds vroeg zijn matte avondschijs doet vallen en aanstonds de verduistering is aangevangen dan zien we niet meer, maar we hooren, veelvuldiger dan op den vollen dag, het krachtig ronken in de luchtlagen boven ons.

Maar — de mensch weet aan alles zich te wennen.

Duizenden vliegtuigen drevén hoog of laag, in ijen gang of in statige kalmte over ons heen.... Wie luistert nog, wie ziet nog op, wie toeft in zijn denken nog even bij wat passeert daarboven?...

Het leven gaat gewoon zijn gang.

Bijna!....

Als het nachtelijk donker drukt op de aarde, dan vermeedert de donkere rommeling daarboven. Er is een ononderbroken rolling van Oost naar West en weer terug; er is een stage cirkeling van onzichtbare machten hoog boven ons.

Eensklaps scheurt de zoemende rommeling in de lucht door een fellen donder van omlaag, of in korte, snelle rateling of in donker, zwaar gebrom. „Afweergeschut”, zeggen we even en luisteren wat sterker gespannen naar meer, dat zoo menigmaal volgde, wanneer de afweer in actie was: de felle donder van een ontploffenden bom. En soms komt het en dondert door den donkeren nacht zóó, dat we toch een oogenblik onze rust verzaken, opstaan en door ontsloten raam uitzien in den zwarten nacht.

Maar zoo aanstonds is alles voorbij. We leggen ons weer, woelen wat rond en slapen weer verder..

Het wordt alles zoo bekend, we raken er mee vertrouwd, het raakt ons maar weinig meer.

Gewoon gaat het leven zijn gang.

Bijna!...

Een fellen donder van dichtebij.

Snel staan we op en staren in de door een maanschijffe flauw vergeelden nacht....

Stil is weer alles en te zien is er niets!

We hebben toch behoefte elkaar even te verzekeren: „dat was dichtbij!”

Maar alles blijft stil en het vredig voortdrijvende maantje schijnt te lachen om onze bewogenheid.

We stappen maar weer in ons mandje... Slapen behoort óók tot onze taak.

„Ring.. ring.. ring”... nijdigt de telefoon en drijft de zachtjes over ons gegleden sluimering weer van ons.

„Directeur Valkenheide, ja?”

„Burgemeester B. Directeur, de luchtwacht van den Donderberg meldt mij bominslagen op de grens der gemeente, waarschijnlijk op Valkenheide. Is er iets gebeurd bij u?”

„Niets van bekend, burgemeester. Het was wel vlak bij, maar ons leek het geluid meer te komen uit het bosch. Bovendien — niemand van mijn menschen maakte alarm, dus is het niet waarschijnlijk, dat er op onze terreinen iets viel.”

„Neen, dat zal dan wel niet. Vergeef mij, dat ik uw nachtrust stoorde.”

„Geen verontschuldiging noodig, burgemeester. Want het was dicht aan, hoor.”

Wel te rusten, Directeur.

Slaap wel, Burgemeester.

We trekken weer naar boven en we dommelen weer rustigjes door...

Het leven gaat gewoon zijn gang.

Bijna!...

De bel van zevenen roept tot appèl.

Even vóór dien tijd naderen we de stoep van het hoofdgebouw, waar zoo aanstonds onze jongens zullen zijn opgesteld.

Daar nadert Bakker, de tuinknecht en op enkele passen afstands doet hij reeds hooren: „Mijnheer, er zijn bommen ontploft, vlak bij het huis van Monna”. Een stuk metaal houdt hij ter staving van zijn beweren mij voor, met de verzekering: „een granaatscherf”.

Wij gaan snel naar de plaats waar de projectielen zijn neergekomen en ontdekken op een stukje heideveld, achter onze werkplaatsen, drie, vier kuilen in den grond, verzekering doende, dat daar in den nacht de dood een sprong deed naar ons Valkenheidemenschen.

Gelukkig gemist!

Onze jongens denken niet aan doodsgevaar, maar aan granaatscherven; bewijsstukken van het gebeuren, gedachtenisstukken voor verwanten.

We doen die gevaarlijke verzamellust eindigen en zoo aanstonds staat alles netjes aangetreden en trekken ze gewoontjes op den roep van hun vak weer naar de werkplaatsen.

Het Valkenheideleven van elken dag is weer begonnen.

Nog even een telefoontje ter kennisgeving aan de betrokken autoriteiten: „vier bommen van klein kaliber — de trechters in den grond hadden dit ons verzekerd — zijn vannacht op ons terrein ontploft” en we gaan ons voorbereiden voor onze morgendienst.

In den nacht van 19 op 20 Augustus wierp een vijandige macht bommen op Valkenheide. We hebben er nota van genomen; we hebben er kennis van gegeven; we leven in den morgen van 20 Augustus gewoontjes weer voort....

Het leven gaat gewoon zijn gang.

Bijna!....

„Mijnheer,” zoo komt in felle spanning een bode tot mij, „mijnheer, vlak bij het huis van Monna ligt een bom, die nog *niet* is ontploft.”

Eventjes gaat een schokje van schrik door ons heen; dáár, midden in ons Valkenheideleven ligt loerend de dood?! Dát doet een oogenblik ontroeren: „iedereen uit de buurt blijven,” is het stellig bevel en terstond geeft de telefoon aan de autoriteiten weer door: „een niet-gesprongen projectiel ligt op den grond.”

„Afzetten, een cirkel van 100 meter straal. Alle gebouwen binnen dien kring ontruimen,” luidt de order.

Binnen dien kring?

Daar liggen twee ambtenaarswoningen, daar liggen onze werkplaatsen, daar liggen onze leslokalen, dáár ligt het hart en klopt het leven van Valkenheide.

Zoo aanstonds trekken twee gezinnen, met haastig gegrepen het allernoodigste, ontsteld hun woning uit; zoo aanstonds draaft Valkenheide-jeugd over de speelvelden midden op den werkdag; zoo aanstonds liggen verlaten en leeg onze gebouwen; zoo aanstonds zien wij vol spanning uit naar naderende autoriteiten, welke ons zeggen zullen, verklaren zullen, helpen zullen....

Spoedig zijn ze gekomen: militaire en burgerlijke autoriteiten. De eersten hebben ons verzekerd; „elk oogenblik kan een ontploffing plaats hebben.” Een paar kachelpijpopeningen in den grond hebben ze onder onze aandacht gebracht en ons verzekerd: „daar zitten er nog twee.” Het wachtwoord hebben ze ons gegeven: „voorzichtig!”

En de burgelijke autoriteiten zijn gebleven. Bij afsluitende

touwspanningen stonden geuniformde politiemannen en met armband gewaarmerkte mannen van de luchtbescherming. En achter die lijnen loopt in ledigheid de Valkenheide-jeugd druk besprekend het ongewoon gebeuren: op een werkdag *niet* werken en dan óók nog: een bom....

Binnen dien kring stonden drie roode vaantjes: dáár lag stil en onbewogen in sombere dreiging de dood!...

We hebben in onzen ochtenddienst te zamen gedankt:

Voor Uwe hoede en trouwe wacht,

Ons weer betoond in dezen nacht —

Toen, achter de lijn, gingen we wachten, of ze nog niet ontploffen wilden, die sombere onrustverwekkers daar ginder bij die vlag.

Maar ze hielden hun rust en lieten ons onrustig. Onze spanning verplaatste zich en verwachtend zagen we uit, naar deskundigen, welke komen zouden om onschadelijk te maken, wat onze rust hield geroofd.

De dagen kwamen, de dagen gingen en nieuwe dagen zijn aangelicht.

De wacht werd betrokken en afgelost, opnieuw betrokken en weer vervangen.

Daar ginder ver, in den mist vervagend, stonden stil drie roode vaantjes, verzekering gevend van nog immer dreigend gevaar.

Maar — we barricadeerden onze ramen, we verstevigden de afsluiting en met toestemming der overheid gingen den derden dag onze jongens weer aan den arbeid. Er werd over een liggende bom nog wel eens gesproken, de roode gevaarteekens bleef men ver uit de buurt, doch overigens....

Het leven gaat gewoon zijn gang op Valkenheide.

Bijna!...

Het gerucht had zich meester gemaakt van het gebeurde op onze hei — Straks kwam ons ter oore: twee ambtenaarswoningen waren ernstig beschadigd.

Er was iets van waar: van de eene woning waren een honderdtal dakpannen van hun plaats gerukt en elders tegen het dakvlak blijven hangen of neergegleden in de goot; van de andere woning waren twee ruiten te zwak gebleken om aan den door de ontploffing vermeerderden luchtdruk weerstand te bieden.

Maar — ernstig beschadigd? Neen, gelukkig niet.

Doch gerucht is een levend iets, dat snel in grootte toeneemt.

Zoo straks wordt ontsteld bij ons geïnformeerd, hoe groot de schade wel is, ons toegebracht. Het nieuwe paviljoen zwaar getroffen? Geen doden? Neen — gelukkig niet!

Tenminste — nóg niet.

Morgen gaat een nieuwe roep over ons uit en van buiten wordt ons verzekerd, dat ons hoofdgebouw in puin ligt.

Wij verzekeren, dat dit bericht wel overdreven moet zijn en zeggen, dat wij in datzelfde gebouw nog elken dag rustig zitten te werken.

Maar het gerucht is een vijand van rustig werken en onverwacht duikt het op met een vraag naar den welstand onzer gewonden.

Onze gewonden?

Zeker. Hadden wij bij die bominslag niet vier dooden te betreuren en twaalf gewonden, waarvan twee zeer zwaar?

O, roovers van onze rust!

Die bommen?

Ja, óók die bommen.

Maar — vooral die praatjes. Ja, die vooral!

Echter, de scherpste prikkel verstompt bij veelvuldig gebruik. We lieten het gerucht zijn dwazen gang gaan en sloten de ooren voor dwaas gepraat. Het leven op Valkenheide ging gewoon zijn gang.

Bijna! . . . .

De bevrijdende machten naderden.

Op den mooien middag van 10 September kwam, onder aanvoering van kapitein Wiersma, een afdeling militairen, om een aanvang te maken met het opruimingswerk. Hun plan was zoo mogelijk de projectielen te vervoeren naar een plaats, waar zij zonder te groot gevaar voor schade, tot ontploffing konden worden gebracht.

Het begin van uitvoering was, dat de op den grond liggende bom — het was maar een kleintje van 15 K.G.! — door den Chef persoonlijk werd weggedragen naar de door ons gegraven schuilloopgraaf, welke straks ten boorde toe gevuld met los zand, zou dienen tot opvang van de scherven en bescherming tegen lijfsgevaar.

Toen werden de in den bodem verborgen doodsdreigers opgespoord en uitgegraven. De een was een zuster van de zoo pas in de loopgraaf geborgene: 15 K.G. gewicht. De ander . . .

Wij hebben met ontzetting gestaan bij het blootgelegd gevaarte. Een monsterbom van twee honderd vijftig ponden lag daar als een loerende luipaard gereed tot den sprong op ons, weerlooze wezens. Wat ontzaglijk gevaar had daar gedurende ruim twee weken, één meter diep in den bodem, verraderlijk gewacht op zijn kans!

Wat was er geworden van onze gebouwen, wat was er levend gebleven van de beide gezinnen, welke op enkele meters afstands waren gehuisvest, zoo in den nacht van zijn val, dit duivels-werktuig ware ontploft?

Waarlijk — Gods oogen zijn open geweest over ons Huis dag en nacht! Hij heeft genadiglijk ons allen bewaard voor verschrikkelijke ramp!

Gezegend zijn helpende handen, gedragen door heldenhart,

die van zoo fellen dood ons hebben verlost!

Vervoer van dit gevaarte bleek niet mogelijk. Op de plaats zelf zou het tot ontploffing moeten worden gebracht.

Allerlei voorzorgsmaatregelen werden getroffen. Het projectiel zelf werd dieper in den bodem weggeborgen totdat het in een graf van ongeveer 1½ meter was weggezonden. Voorzichtig werd het onder los zand verborgen en om den grafrand werd een beschuttende wal van los zand aangebracht om weggeslingerde scherven te stuiten in hun vaart.

De daken der dichtstbijzijnde huizen werden van panbedekking-ontdaan; de ramen werden geopend, de luiken gesloten en — de volgende morgen werd afgewacht om het werk te voltooien.

In den morgen van 11 September was een sterke politiemacht onder leiding van Majoor Gijsbertsen op ons terrein aanwezig om een volkomen afzetting der gevaarlijke zône te verkrijgen.

Tegen half twaalf was de geheele gestichtsbevolking achter den muur van het hoofdegebouw samengedrongen, met spanning wachtend op de dingen, die komen zouden. De lonten waren aangelegd en om half twaalf precies werd de eerste, welke de beide kleinere bommen zou doen ontbranden, ontstoken. Gehoorzaam hebben deze kleine verschrikkers zich geschikt naar wat over hen was besloten en op den juisten tijd, acht minuten na het ontbranden der lont, vonden zij met twee doffe knallen een roemloos einde in verstikkend Valkenheide-zand.

Maar — aller verwachting ging uit naar den kolos, die diep onder het zachte zand in de nabijheid onzer gebouwen was blijven liggen. Wat zou die explosie ons berokkenen?

Te kwart voor twaalf ving de lont aan te branden en precies acht minuten later deed een doffe dreun ons hooren en een duidelijke trilling der aarde, die onder ons te golven scheen, ons gevoelen, dat de dreiging had opgehouden te zijn.

Kan men, in één minuut een afstand van een paar honderd meter doorrennen? Zoo ja, dan waren onze jongens binnen één minuut ter plaatse, om te staren in den gapenden krater, welke door de uitbarsting was gevormd.

Met tragen tred naderde oud-Valkenheide. Doch met dankbare oogen zag het hoe onze twee nieuwe woningen, staande bij de plaats der ontploffing, geheel onbeschadigd het gebeuren hadden doorstaan.

Onze jongens hebben de vingers gebrand aan de gloeiende bomscherven. Doch ze lieten niet los, want ze wilden „een gedachtenis, mijnheer,” om het nooit te vergeten, hoe ze eens . . . uit doodsnoed zijn gered geworden? . . . een bomontploffing hebben meegemaakt? . . . een extra vrijen dag hebben gekregen? . . .

Bewaar ze maar trouw, mijn jongens.

De meeste hebben ze omlijst of opgelascht, zoodat ze moeten dienen tot versiersel in huis.

Het is goed, dat wij de groote gebeurtenissen van ons leven, ons telkens weer in herinnering brengen. Wanneer daartoe deze afgrijselijke scherven kunnen dienen, zijn ze na hun misluk bestaan toch nog den menschen tot heil.

We hopen zonder deze scherven te blijven leven bij het weten, dat God ons Valkenheide in uren van groot gevaar wonderlijk heeft bewaard.

Het leven gaat hier weer gewoon zijn gang.

Eén ervaring echter werden we rijker!

Statistiek der verpleegden.
Toestand op 31 Augustus 1940.

Verpleegd in de Stichting :		
Regeeringsjongens	168	
Pupillen van „Valkenheide”	12	
Van andere Vereenigingen	13	
Kinderrechterjongens	26	
Voor particuliere rekening	1	220
Elders geplaatst onder ons toezicht :		
Regeeringsjongens	71	
Pupillen van „Valkenheide”	3	74
Overige ingeschrevenen :		
Meerderjarig geworden	1137	
Teruggegeven aan Ouders, Voogden of Regeering	69	
Overleden	12	1218
Totaal opgenomen sedert de opening van „Valkenheide” op 4 October 1912		1512

Verantwoording van ingekomen giften, ook die, welke door Ds. Klinkhamer Bredius voor den Valkenheide-Kerkbouw werden ontvangen, worden hopelijk in het volgend nummer verantwoord.
